

La urbanització de s'Alamera

per Felip Cirer Costa

L'expansió de la ciutat d'Eivissa a començament del segle XX es va iniciar cap a ponent. El Poble Nou, que s'havia urbanitzat a la segona meitat del segle XIX, ja era completament construït i eren necessaris més terrenys per acollir els nombrosos nous habitants que s'establien a la ciutat, procedents majoritàriament de la ruralia eivissenca i, també de Formentera.

Pel ponent, la ciutat es trobava limitada per la segona Estacada, que discorria entre l'angle de l'oest del baluard de Sant Joan fins al que es coneixia com el racó des Moll, ja a la platja de la badia d'Eivissa. Quan es tombà aquesta segona Estacada, sobre els seus fonaments s'estengué el carrer del Comte de Rosselló.

Fora d'aquesta estacada que impedia el creixement de la ciutat, s'havia edificat el Teatre Pereira, inaugurat el 1898 i fet amb materials molt febles per exigències del ministeri de la Guerra, ja que podia ser un impediment per a la correcta defensa de la ciutat; en cas d'emergència calia poder derruir-lo amb rapidesa.

La ciutat havia de créixer cap al passeig que es coneixia com sa Tarongeta i cap a s'Amarrador, vora el llenç de murada que uneix el baluard de Sant Joan amb el de Sant Pere (o des Portal Nou).

Macabich diu que el 1725, al lloc que es coneixia amb el nom de sa Tarongeta, s'hi plantaren els primers arbres, donant lloc a un passeig. El mateix autor deixa constància que el 1849 s'hi sembraren 36 arbres que s'havien dut de Barcelona, que costaren 216 reals. Les despeses dels nòlits de dur-los a Eivissa, fer

els clots, plantar-los i regar-los, pujaren 75 reals, per la qual cosa, el cost total fou de 291 reals. En aquell moment l'alcalde de la ciutat era Marià d'Arabí abans Llobet.¹ Justament aquell any de 1849 es patí una forta sequera i l'ajuntament va organitzar diverses processons en petició de pluges, el que es coneix com *Ad petendam pluviam*, i el primer dia de Pasqua, que aquell any era el 31 de març, n'organitzaren una que sortí de la Catedral i, pes Portal Nou es dirigí a s'Alamera i al raval de la Marina. Aquí ja apareix el nom d'Alamera o Alameda.²

Cal dir, de bon principi, que aquest nom és un castellanisme per referir-se a un passeig poblat amb àlbers o polls. No se sap si els primers arbres que s'hi sembraren eren d'aquestes espècies, però el cert és que tots recordam que els arbres que més hi abundaven eren els plàtans d'ombra (*Platanus hybrida*), exemplars que en queden ben pocs avui en dia. Durant molt de temps s'alternà el nom de sa Tarongeta amb el passeig des Baladres.

El 1884 es començaven els treballs de rebaix dels terrenys de ponent del passeig per estendre la via del tramvia que havia de dur els blocs de pedra que s'extreien de la pedrera des Clot Vermell, vora ses Figueretes, per a les obres del Port.

Hi ha una nota interessant que diu que l'estiu de 1894 es finalit-

zava la caseta o quiosc que s'havia aixecat en el passeig des Baladres, al costat de la murada; en tenia cura el jardiner que ho era de s'Alamera, que servia refrescos i licors, a la vegada que la plataforma del quiosc era emprada per la xaranga que feia els seus concerts en aquell indret.³

El monument a Vara de Rey

El juny de 1900 l'Ajuntament va cedir els terrenys de s'Alamera necessaris per aixecar el projectat monument al general Joaquín Vara de Rey, que havia mort en la Guerra de Cuba, dos anys abans. Diverses notes del moment diuen que els arbres eren ben formosos i que els germans Gotarredona tenien un edifici a l'extrem de ponent on hi havia una gerreria i havien muntat també una petita indústria. Durant molts d'anys, s'Alamera s'emprà per emmagatzemar els blocs que s'havien d'usar en la construcció de les andanes del Port. Estigueren allí per espai de deu o dotze anys i els periòdics deien que suposaven un perill, ja que l'aigua de pluja s'estancava entre les pedres i, també era un excusat on els eivissencs feien les seues necessitats. Es demanava insistentment que es retirassin.

El juliol de 1901 es posava en un solemne acte, la primera pedra del monument a Vara de Rey i el gener de 1902, el periòdic *La Unión Republicana* proposava que, al passeig de s'Alamera, se li posàs el nom de Vara de Rey i que calia embellir-lo i

1. MACABICH, Isidor (1966). *Historia de Ibiza. Volumen II*. Palma de Mallorca: Editorial Daedalus, 72-73 p.

2. MACABICH, Isidor (1966). *Historia de Ibiza. Volumen II*. Palma de Mallorca: Editorial Daedalus, 73 p.

3. MACABICH, Isidor (1966). *Historia de Ibiza. Volumen II*. Palma de Mallorca: Editorial Daedalus, 148 p.

enllumenar-lo. Per aquell temps, Salvador Puget Sentí (pare del pintor Narcís Puget Viñas) va fer un projecte i croquis per urbanitzar el passeig, que passà a la comissió d'obres de l'Ajuntament per al seu estudi. No se sap gaire cosa del que proposava aquell projecte.

La intervenció de l'arquitecte Guillem Reynés

Tothom entenia que el creixement de la ciutat havia de ser al voltant de s'Alamera. El que es coneixia com s'Alamera, comprenia el passeig i els terrenys vora l'Amarador. L'Ajuntament va demanar de la Diputació Provincial la intervenció de Guillem Reynés i Font, que el 1911 havia estat designat arquitecte provincial.

El març de 1912 l'Ajuntament autoritzava l'empresari Àngel Serra i Guasch a ocupar un tros del terreny municipal de s'Alamera per instal·lar una barraca de 20 metres de llarg per 8 d'ample, per a cinematògraf i *varietés*, deia el permís.⁴ Hom creuria que era on després s'aixecà el Cine Serra, però aquesta primera barraca se situà just al costat contrari, a la vora de l'esquerra del passeig; també se li concediren 100 m² per instal·lar uns cavallets de fira; havia de pagar 10 pessetes mensuals per cada un dels solars. Com que ja es tenia clar que calia urbanitzar la zona, se li donà el permís a precari, i amb la condició que quan se l'avisàs, havia de desallotjar els terrenys en el termini d'un mes.

El 28 de maig de 1912 Guillem Reynés finalitzava el projecte d'urbanització d'una nova barriada que ja duia el nom oficial de Vara de Rey, encara que per al poble continuava designat com s'Alamera. De seguida que el projecte arribà a Eivissa, fou aprovat pel plenari de l'Ajuntament i fou exposat durant un mes per a possibles reclamacions; no n'hi hagué cap. Els mestres d'obres Vicent Bonet Riera i Antoni Costa Marí, que solien actuar com a

Foto de devers 1868 del passeig que aleshores rebia el nom de passeig des Baladres. Al fons es veu el puig des Molins; a la dreta, la casa de l'hort des Pilarrets (col·lecció Raymar).

encarregats de les obres municipals, foren els designats per amidar, demarcar i valorar els solars propietat municipal ubicats entre els carrers del Comte de Rosselló, s'Alamera, la Murada i el camí de Sant Josep, segons la delimitació que consta a l'acta del plenari.

El plenari del 12 d'agost de 1912 aprovava subhastar els 42 solars edificables de la urbanització de s'Alamera. També aprovaven unes condicions que havien de reunir els edificis que s'hi aixecassin: havien de tenir una altura mínima de 10,50 m i les parets havien de ser suficientment sòlides per poder arribar als 15 m d'altura. Les façanes havien d'estar acabades als dos anys d'haver-se lliurat el solar al comprador. S'especificava l'amplada de les escales dels pisos i els trams que havien de tenir. També s'apuntava el vol dels balcons sobre la via pública. Tots els habitatges havien de tenir *water closet*, a més d'altres requisits d'higiene. Els propietaris s'obligaven a realitzar un contracte amb els obrers que havien de realitzar els treballs, concretant el preu del jornal i la duració del contracte. Rubricaven aquestes condicions l'alcalde Recared Jasso Rosell, el secretari Artur Pérez-Cabrero i el subdelegat de medicina d'Eivissa, Antoni Serra. Cal dir que aquest document no

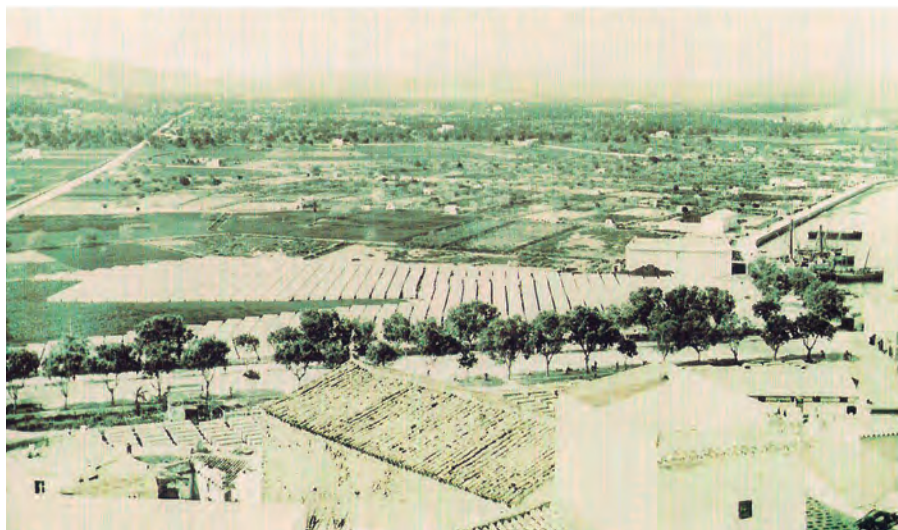
consta al llibre d'actes del plenari municipal i s'ha tengut de recórrer a *Diario de Ibiza* dels dies 26, 27 i 28 d'agost de 1912, que les transcriu.

Es bategen els nous carrers

En el plenari del 24 de juliol de 1912 s'aprovava de manera definitiva el projecte d'urbanització i s'acordava posar nom als nous carrers, que quedaven de la manera següent: El carrer que en el projecte figurava amb la lletra A passava a dir-se de Vicente Cuervo; el B, de Gaietà Soler; el D, de Congrés Agrícola (s'havia celebrat aquell mes de maig); l'E, es batejava com Avicenna; l'F, de Carles III. El carrer designat amb el número 1 passava a dir-se d'Abel Matutes i finalment, el carrer que es deia de s'Amarador, passava a dir-se de Jaume I. En l'acord es deia que d'aquesta manera es volia mostrar «l'agraïment dels eivissencs cap a aquestos personatges que havien donat proves rellevants del seu amor cap a aquesta població.»⁵ Cal apuntar que en aquella sessió plenària, presidida per l'alcalde-president Recared Jasso, únicament hi assistí el regi-

4. Llibre d'actes del plenari de l'Ajuntament d'Eivissa, sessió d'11 de març de 1912.

5. Llibre d'actes del plenari de l'Ajuntament d'Eivissa.

S'Alamera, devers 1898, en part ocupada pels blocs de pedra que s'havien extret des Clot Vermell (ses Figueretes) i que s'havien emprat en les obres del port. Al fons el prat de Vila i les hisendes properes (foto Narcís Puget. Col·lecció Patrimoni Reial).

dor Antoni Riera Costa «Fornnou», que justament substituï el 1914 Jasso en l'alcaldia d'Eivissa.

El lector perspicaç haurà notat que el carrer de Carles III no es troba avui en aquesta barriada; era un tros d'un altre carrer. Posteriorment el nom d'aquest rei passà a designar un carrer de la barriada des Pratet.

Les dificultats econòmiques de l'Ajuntament

En aquell moment l'Ajuntament tenia dues grans necessitats, una, que s'ha mantengut al llarg de la història, la manca de diners per costejar totes les necessitats de la població; i, l'altra, la urgència de construir habitatges per als residents, que vivien en condicions molt precàries i amb els lloguers molt cars. Cal recordar que en aquell moment és quan s'autoritzaren pisos al tercer nivell; els edificis de la Marina i del Poble Nou solien tenir únicament dos pisos d'altura.

Amb la subhasta dels 42 solars de s'Alamera es pensava que podrien resoldre en part aquestos dos problemes i de seguida ja es va preveure en què invertir els diners de la subhasta dels solars: en primer lloc, finalitzar els treballs d'ampliació del Cementeri i construir la seua capella; després, un nou traçat per a la canonada de la font pública, que passava des de sa Joveria, per

diversos solars particulars; en tercer lloc, reparar l'edifici consistorial; i si quedava res, destinar-ho a la resta de les despeses municipals. En aquells anys el pressupost municipal anava pels voltants de les 100.000 pessetes anuals.

Tot seguit l'Ajuntament va escripturar els 42 solars edificables de la urbanització de s'Alamera, i els va inscriure en el Registre de la Propietat, segons RD d'11 de novembre de 1864 que regulava el procediment per inscriure els bens públics; tot això amb la intenció de procedir a la subhasta d'aquestos solars. Ben aviat es procedia a *desavisar* Àngel Serra perquè retiràs la Barraca i els cavallets. També al concessionari del quiosc, Joan Escandell Tur, se li comunicà que hauria d'abandonar-lo per tal de facilitar les obres. El contracte que tenia havia finalitzat feia 10 anys; se li havia concedit el maig de 1894; de tota manera se li valoraren els materials en 1.329 pessetes, que cobrà. No tengueren tanta sort els propietaris de diversos corrals que hi tenien porcs, que foren desallotjats sense gaires miraments. D'igual manera procediren amb altres corrals que s'havien aixecat darrere de la Pescateria. L'Ajuntament va treure a subhasta els materials del quiosc i la llenya dels arbres que s'hagueren de tallar per a la urbanització.

La urbanització començà amb la construcció del clavegueram, sota l'assessoria del mestre d'obres Jaume Riera Torres.⁶

El 9 d'octubre de 1912 era la data de l'Ordre del Ministeri de la Governació per la qual s'autoritzava la subhasta dels 42 solars i aquell mateix mes es procedí a la subhasta dels tres primers solars; poc després se'n subhastaven tres més; però com sembla que hi havia poc interès, les successives subhastes se succeïren al llarg de més de quinze anys. També s'hagué de demanar permís al Ministeri de la Guerra per poder edificar lliurement a s'Alamera; es concedí una altura de 17 metres.

El Centre d'Acció Social, com que la compra de dues plantes baixes del edifici de la Mutual no arribà a bon port, el març de 1914 sol·licità la cessió gratuïta d'un solar per destinar-lo a seu de la institució. La petició mogué grans discussions; uns regidors eren partidaris d'accedir a la petició; Rafel Oliver Balmes era un decidit partidari de la cessió ja que afirmava que es pensava destinar el local a impartir classes gratuïtes. El que s'hi oposà amb més força fou Recared Jasso, que justament com anterior alcalde, havia promogut la urbanització de s'Alamera. Jasso recordà a la resta de regidors que eren simples administradors dels bens municipals i que no podien regalar un solar. A més, insistia que els edificis havien de tenir una altura mínima de 10,50 metres d'altura. Sotmesa a votació la cessió, únicament Oliver hi votà a favor.

Com que la venda dels terrenys no anava tan bé com s'esperava, el 1916 l'Ajuntament acordà una re-

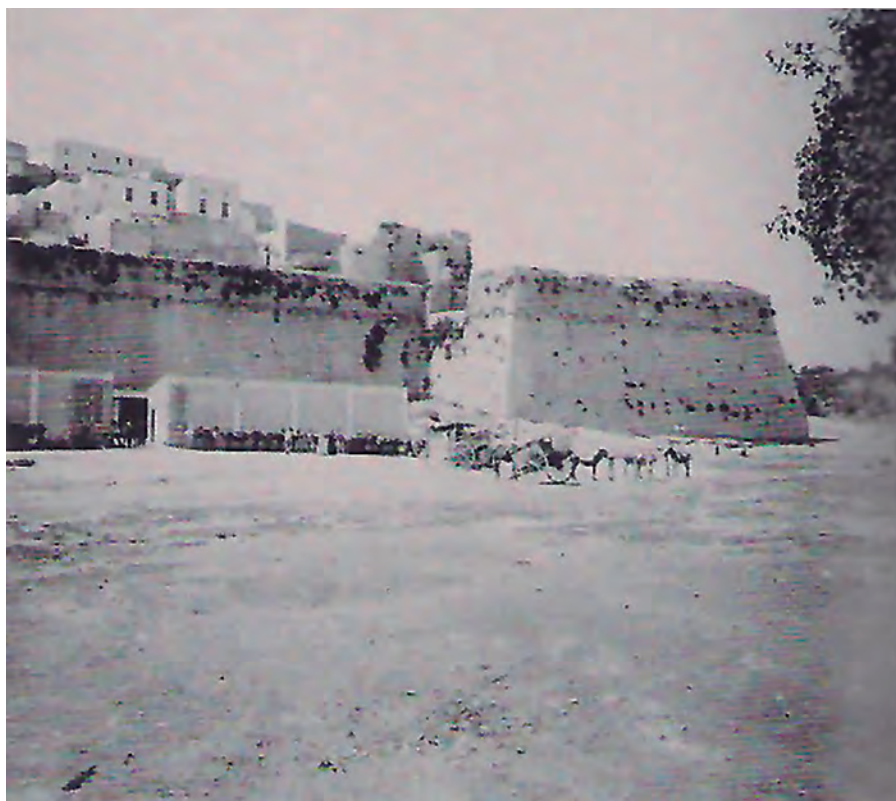
6. Riera Torres (1846-1921) formava part del cos de mestres d'obres de la ciutat. Fou sobreestant d'obres públiques i encarregat de les obres del Port. Actuà també en la construcció de la galeria que portava l'aigua a la ciutat des de Sant Rafel. Fou tresorer de la comissió del monument de Vara de Rey. Ponent del Congrés Agrícola de 1912 amb la ponència "Terrenys, cultius i ramaderia a l'illa d'Eivissa". Es jubilà el 1913, encara que continuà treballant en diverses obres, com la carretera de Sant Miquel, fins a la seua mort.

baixa en un 20 % en el preu previst de sortida de la subhasta. També s'aprovà una moratòria de dos anys per enllestir les façanes dels edificis; abans i de manera discrecional, ja s'havia autoritzat un ajornament a algun propietari que ho havia sol·licitat.

El 1918, amb la gran crisi que passava el país, la rebaixa ja fou del 40 %. També es plantejà autoritzar la rebaixa de l'altura dels edificis i poder aixecar planta baixa i un pis, quan l'altura mínima era de 18 metres. Cal afegir a tot això que les llicències d'aquella barriada quedaven exemptes de pagar els arbitris.

El maig de 1916 el regidor i comerciant Josep Viñas Torres,⁷ que després adquirí cinc solars, presentà una proposta al plenari de l'Ajuntament perquè els preus dels solars que encara no s'havien venut, es rebaixassin un 20 %. Raonava que s'estaven acabant els primers edificis i que calia fomentar noves obres i donar feina als treballadors. També i a proposta de Viñas s'autoritzà construir un únic pis i no els tres obligatoris, ja que l'altura mínima era de 10,50 metres. Més endavant, el 30 de maig de 1918, el mateix regidor proposava una nova rebaixa, ara del 40 %, dels solars que quedaven en propietat de l'Ajuntament. Els arguments emprats eren similars als de la vegada anterior, però hi afegia la crisi mundial a causa de la Gran Guerra. Viñas, el 1922 comprava cinc solars.

Però quedava un altre problema, en el llenç de la murada entre el baluard de Sant Joan i el de Sant Pere hi havia l'amarrador, on els pagesos fermaven els animals amb els car-

L'Amarrador d'animals i carros sota la murada, amb el baluard de Sant Pere a la dreta. Quan s'urbanitzà s'Alamera es demanà que l'arquitecte provincial projectàs un nou amarrador as Pratet (Centre Excursionista de Catalunya).

ros quan baixaven a Vila per fer algunes gestions o per vendre els seus productes. S'acordà que havia de passar as Pratet i per aquest motiu es demanà de nou a la Diputació Provincial, que l'arquitecte redactàs el corresponent projecte.

El 1924 quan ja era clar que l'amarrador d'animals passava a un solar des Pratet i l'Ajuntament tenia projectada la construcció d'una escola graduada i, buscant possibles localitzacions on construir-la, una de les propostes eren els terrenys de l'antic amarrador, sota el llenç de murada entre els baluards de Sant Joan i Sant Pere, i afegir-hi algun dels solars encara no venuts; es parlava dels solars número 32 i 33, que després adquirí Miquel Marí Pol. En aquella zona, sota la murada, l'ebenista i comerciant Antonio Molina, propietari d'uns solars adquirits a l'Ajuntament, demanava permís per dedicar-los a indústria.

L'edifici dels Tur

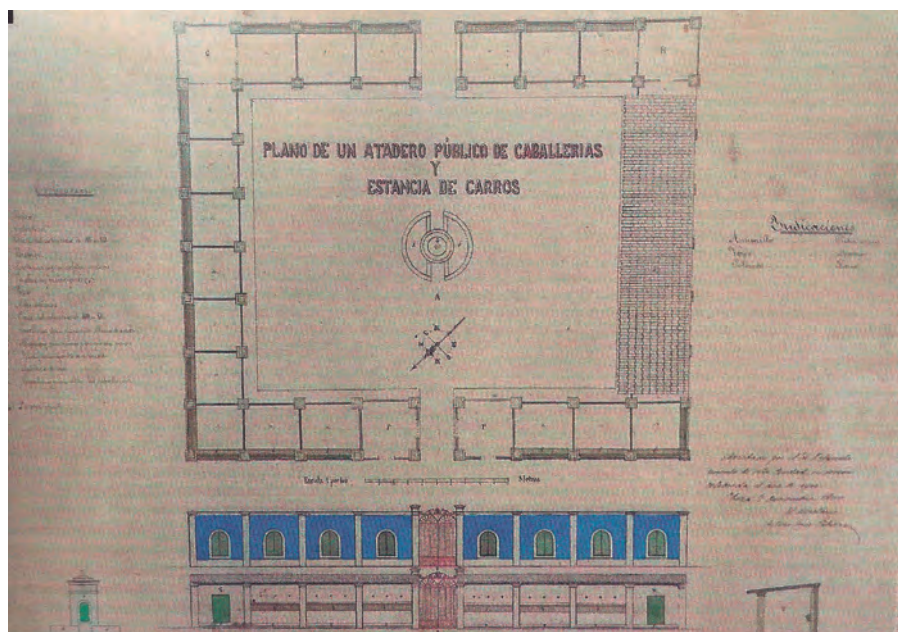
Els solars compresos entre els números 6 i 11 de foren adjudicats a Lluís i Joan Tur i Palau, de dis-

tingida família de Dalt Vila; correspon a l'illa de cases situada entre el passeig de s'Alamera, la plaça del Parc, el carrer d'Avicenna i, per ponent, el de Vicente Cuervo. El mestre d'obres fou Antoni Costa Marí «Guixer».⁸ Les obres s'iniciaren el 1913 i s'allargaren fins a 1917 i com afirma Joan Prats Bonet «El fet d'ocupar l'illa de cases senceres i presentar a la vista les quatre façanes el feren l'edifici més gran i homogeni a l'exemple de l'època».⁹ A l'extrem de ponent de l'edifici i amb entrada per s'Alamera, Vicente Cuervo i plaça del Parc, des del primer moment que es finalitzà l'edifici, s'hi instal·laren les oficines de Correus. El trasllat de Correus al nou edifici era una demanda des

8. Costa Marí (1872-1945), a més de cas Tur i de comprar i edificar el solar núm 16, que fou numerat amb el 17 de passeig de s'Alamera, també aixecà can Carrasco a Santa Gertrudis i fins a la seua mort, dirigí l'edificació de l'església de Sant Elm (*Guia del Patrimonio Arquitectónico de Eivissa y Formentera*, pàg 391).

9. Veu "Cas Tur" a l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera* volum 12, pàg. 254.

7. Viñas Torres (1884-1931, comerciant i amb interessos en el sector navilier, tenia magatzem de productes agraris a Can Clavo. Fou vocal de la Societat de Socors Mutus. Fou elegit regidor el 1916 i al llarg de quasi vint anys ocupà diversos càrrecs a l'Ajuntament. El 1924 era primer tinent de batle i el 1930 fou de nou designat regidor per haver ocupat anteriorment aquest càrrec. Durant anys fou el representant a Eivissa de la Colònia Eivissenca de Barcelona. Fou també regidor-interventor de la Banda Municipal i de manera espontània, els músics volgueren acompanyar amb música el seu enterrament.

Plànol de l'amarrador que dissenyà l'arquitecte provincial Guillem Reynés per aixecar as Pratet i que substituï el que hi havia sota les murades i que s'hagué de traslladar amb la urbanització de s'Alamera. (Arxiu Històric d'Eivissa i Formentera)

a grans trets correspondria amb l'actual plaça del Parc), també demanava 12.000 pessetes per ajudar a aixecar el nou temple.¹¹

Formalment, aquesta petició fou coneguda per l'Ajuntament en la sessió plenària de l'11 de maig de 1914. El vicari capitular afirmava que davant del precari estat de l'església de Sant Elm, demanava els solars 25-29 del plànol de Reynés de s'Alamera, que tenien una superfície total de 1.050 m² i un valor de 10.500 pessetes. El consistori ho trobà bé. Però les coses no foren tan senzilles com semblava.

L'agost de 1922 l'alcalde Marià Marí Torres «Correuer»¹² comunicava al plenari que a pesar del temps transcorregut no s'havia efectuat la permuta, i a més, havien fet obres de consolidació a Sant Elm, i per tant demanava que es rescindís el contracte. El setembre d'aquell any l'Ajuntament dirigí escrit al capítol catedralici comunicant la necessitat de rescindir el contracte. La resposta de l'Església no es va fer esperar: no s'havia assenyalat cap termini per aixecar el nou temple, per la qual cosa no pensaven fer res.

Amb l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera, a l'Ajuntament li semblà que era el moment per continuar amb les gestions i demanaren l'ajuda del delegat governatiu Martínez Guillén. La resposta del vicari capitular, Vicent Serra i Orvay fou taxativa: demanava que no insistissin sobre el tema, ja que semblava imminent la designació d'un bisbe per a la diòcesi d'Eivissa

11. CIRER, Felip (2015). "Sant Elm: l'aixecament d'un nou temple" a *Diario de Ibiza* 26 d'abril de 2015.

12. Marià Marí Torres (nascut el 1878) comerciant, tenia una ferreteria i basar al número 1 del carrer d'Antoni Palau. Fou regidor de l'Ajuntament d'Eivissa pel partit conservador liderat per Lluís Tur i Palau. Fou alcalde entre 1922 i 1923. Posteriorment fou jutge municipal i vicepresident de l'Assemblea Insular de la Creu Roja, que presidí a partir de 1929. El 1930 fou designat regidor per haver tengut aquest càrrec abans de la dictadura de Primo de Rivera. Fou també directiu de la Cambra de Comerç i conseller del Banc del Crèdit Balear. Era el pare del prestigiós oftalmòleg Marià Marí Castelló.

de feia temps i en el qual hi tengué una decidida intervenció Enric Fajarnés Tur, que havia estat administrador principal de Correus de Mallorca i que, en una primera etapa elevà a categoria d'estafeta l'oficina eivissenca i va traslladar les oficines des d'un local de la plaça de l'Ajuntament a uns baixos del carrer d'Olóza, vora les andanes del port, fins que es pogué traslladar a aquestes dependències. El local de correus era propietat de Joan Tur i Palau i fou condicionat per a les funcions que havia d'exercir pel mateix mestre d'obres que executà l'edifici, Antoni Costa «Guixer», que tots catalogaren com a molt apropiat per a l'ús al qual s'havia de destinar. La decoració i pintura s'encarregà al pintor i antiquari Antoni Palau «Anyet».¹⁰ El director de Correus a Eivissa era, aleshores, Antoni Riera Sampol.

L'edifici de Cas Tur també acollí durant la II República la Pensió Mediterrània, inaugurada el gener de 1933 pel fondista de Sant Antoni de Portmany Francesc Ramon Sánchez, a més d'altres negocis emblemàtics i nombrosos habitatges particulars.

El trasllat de l'església de Sant Elm

Una preocupació de les autoritats, tant civil com eclesiàstiques, era el deficient estat que presentava l'església de Sant Elm. En els darrers anys del segle XIX s'hi efectuaren diverses obres de reforçament. El 1907 s'havia reformat la façana. Posteriorment s'efectuaren altres obres de consolidació. El 1913 es demanà que l'arquitecte provincial examinàs la solidesa del temple davant dels seriosos dubtes sobre l'estabilitat de l'edifici. L'església s'havia aixecat sobre el fang de la platja i els murs no eren gaire sòlids. Recordem també que la parròquia del Salvador era la més nombrosa de la ciutat i el temple no era suficient per acollir la feligresia. Aquell any l'Ajuntament comunicava a la Junta Diocesana de Reparació i Construcció d'Edificis Eclesiàstics, que era urgent la reconstrucció de l'edifici per evitar possibles sinistres.

Després d'obtenir diversos informes i opinions, el vicari capitular Bartomeu Ribes Noguera (1812-1919) dirigí a l'Ajuntament un escrit en el qual exposava que cediria el solar de l'església de Sant Elm, amb la finalitat que l'Ajuntament el pogués destinar a plaça pública i aquest, a canvi, cediria un solar a l'exemple de s'Alamera (solar que

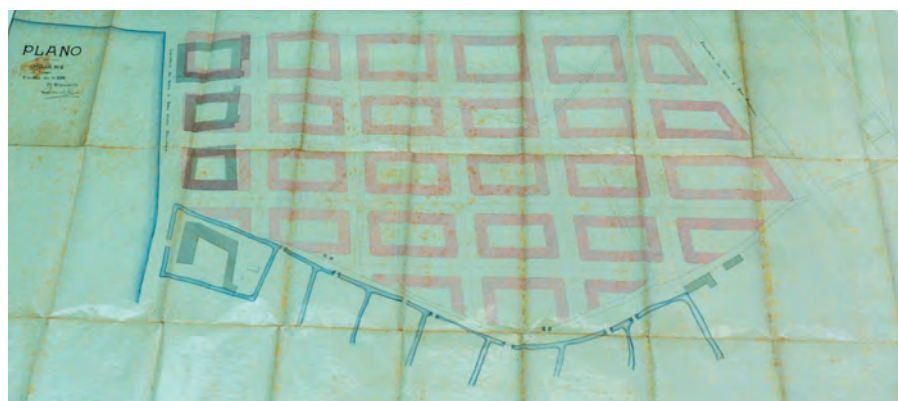
10. *Diario de Ibiza* 1 de juny de 1917.

i aquest ja decidiria en el seu moment.

Es demanà un informe al notari i advocat en exercici, José Sáez Martínez, que fou conegut pel plenari del 19 de maig de 1926, que feia, abans, un resum de les actuacions: El maig de 1914 la Junta Diocesana proposava que es designàs un solar per a la construcció d'una nova església i a tal efecte s'assenyalaven els solars 25-29 de l'eixample de s'Alamera i que si no es podien permutar pel solar de Sant Elm, pagaria 10.500 pessetes, el seu valor pericial. L'ajuntament acceptà la proposta. Deu anys després, el maig de 1924, l'Ajuntament es dirigí a l'expressada junta amb la petició que renunciàs al conveni, perquè en tot aquell lapse de temps no s'havia fet res. La junta diocesana deia que s'havia posat en contacte amb el llettrat de l'episcopat espanyol i aquest manifestava que el contracte no havia prescrit, ja que era necessari que passassin 15 anys per a la seua anul·lació. Sáez proposava que la comissió municipal creada a l'efecte (formada pels regidors Vicent Bonet, Miquel Sancho i Josep Viñas), s'entrevistàs amb la Junta Diocesana per cercar una solució. De tota manera, Sáez recordava que l'Ajuntament no podia alienar un bé sense l'autorització de la superioritat.

Al poc temps, es reunia la comissió municipal encarregada del tema amb una comissió designada pel vicari capítular, format per Antoni Cardona Riera «Frit», Josep Ferrer Guasch «Cama» (rector del Salvador) i Antoni Riera Costa. Acordaren cedir els solars de l'hort del Bisbe assenyalats amb els números 12, 13, 18 i 19, de propietat municipal i que formaven un trapezi, limitant amb el camí de sa Colomina. D'aquesta manera el bisbat renunciava per sempre al solar de l'eixample de s'Alamera i, a canvi, quan es tombàs el Salvador, el solar passaria a propietat municipal.

El setembre de 1927 es permutaren els possibles drets que tenia la Junta Diocesana de Construcció i Reparació de Temples de la diòcesi sobre els solars 25-29 de l'eixample de s'Alamera, per tres solars de

Projecte d'eixample de s'Alamera redactat per l'arquitecte Guillem Reynés i Font, per encàrrec de l'Ajuntament d'Eivissa (Arxiu General del Consell de Mallorca. Expedient ES AGCM VI-115/1) (1912).

l'hort del Bisbe on s'aixecaria la futura església de la Santa Creu.

Quan semblava que el tema havia quedat resolt, el gener de 1936 es tornà a recuperar l'afer i s'acordà crear un comissió formada per l'alcalde Joan Torres Juan i els regidors Joaquim Perelló Rigal (que havia demanat informació al plenari sobre el solar), Antoni Albert i Nieto i Marià Bonet Costa, assistits pel secretari accidental Josep Riera Tur per estudiar com havia anat el tema. En la sessió del dia 25 de gener d'aquell any donaren a conèixer els resultats de les seues indagacions. En resum era el dit fins ara, però posaven de manifest que el canvi de solars, fos per compra, per permuta o cessió gratuïta, necessitava, en tot cas, l'autorització de la superioritat, segons la legislació vigent en aquells moments, sobre l'alienació de bens immobles, per la qual cosa l'Ajuntament no podia cedir a la Junta Diocesana ni a ningú, aquells solars. Es recordava que la Junta Diocesana designàs persona, per signar la permuta acordada el 1914. La Junta donava per fet que era propietària dels solars 25-29. La Junta feia donació a l'Ajuntament d'uns solars que ja eren seus i en *compensació*, aquest cedia els solars de l'hort del Bisbe a la Junta Diocesana. També la comissió va descobrir que l'autorització a nom de l'alcalde Eugeni Bonet Riera per la qual podia signar l'escriptura corresponent no havia es-

tat autenticada pel plenari i que el secretari (Joan Matutes Tur, mort el 1932) certificava un acord que realment no va existir mai.

Una vegada que el plenari aprovà l'informe de Nieto i companyia, aquest demanà que el plenari declaràs nul·les totes les actuacions derivades d'actuacions irregulars, cosa que s'aprovà.

Albert va fer constar que el va moure a realitzar la investigació el bé general del municipi i que de cap manera no el movia cap sectarisme. Les indagacions de Perelló Rigal i Albert molestaren les forces religioses, que insistien en la propietat eclesial dels solars 25-29. Aquests fets no degueren ajudar gens a Antoni Albert, que una vegada iniciada la Guerra d'Espanya, fou condemnat, ja vell, a 12 anys i un dia de presó, per auxili a la rebel·lió.

El número 9 de s'Alamera, que corresponia al lot núm. 12 de la subhasta municipal, fou adjudicat a Narcís Puget Viñas. Acabat l'edifici a finals de 1914 els pisos foren dedicats a habitatges particulars de la família i el pintor i fotògraf instal·là el seu estudi en el tercer pis, amb una gran clara-boia que donava llum natural a l'estança. L'1 de febrer de 1915 s'inaugurava l'oficina de Telègrafs als baixos de l'edifici; fins a aquells moments Telègrafs es trobaven en uns baixos de l'Ajuntament, al carrer del General Balanzat. El cap de Telègrafs, en el moment del trasllat era Josep Cardona Tur, germà del bisbe de Sió.

El número 11 del passeig de s'Alamera és el solar que va adquirir el

QUADRE AMB ELS 42 SOLARS DE LA URBANITZACIÓ DE S'ALAMERA

Solar núm	Preu pta	adjudicatari	Data adjudicació	observacions
1	3.700	Abel Matutes Torres	13 oct 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
2	3.700	Abel Matutes Torres	13 oct 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
3	2.775	Abel Matutes Torres	13 oct 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
4	2.715	Abel Matutes Torres	27 oct 1912	Adjudicat per 2.775 pessetes
5	3.251	Marià Mari Torres "Correuer"	27 oct 1912	Adjudicat un poc superior al tipus. Posteriorment demanà 10,50 m² sobrants de la via pública que se li va vendre per 157 PTA. La llicència d'obra es concedí el maig de 1913
6	2.310	Lluís Tur i Palau	6 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
7	1.980	Lluís Tur i Palau	6 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
8	1.980	Lluís Tur i Palau	6 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
9	1.980	Joan Tur i Palau	6 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
10	1.980	Joan Tur i Palau	6 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
11	1.980	Joan Tur i Palau	6 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta
12	2.508	Narcís Puget Viñas	24 nov 1912	Adjudicat pel tipus de subhasta. Demanà construir unes arcades semblants a les del Teatre Pereira, cosa que no s'acceptà
13	2.508		24 nov 1912	Quedà desert a pesar que Josep Costa Bonet havia sol·licitat expressament la seua subhasta
14	2.508			
15	2.508			
16	2.508	Antoni Costa Mari "guixer"	14 agost 1919	Adjudicat per 1.504,85 pessetes. No es pogué escripturar fins el setembre de 1932
17	2.508			
18	2.140			
19	2.160	Josep Viñas Torres	11 agost 1922	Adjudicat per 1.296 pessetes
20	1.850	Josep Viñas Torres	11 agost 1922	Adjudicat per 1.850 pessetes
21	1.860	Josep Viñas Torres	11 agost 1922	Adjudicat per 1.116 pessetes
22	1.860	Josep Viñas Torres	11 agost 1922	Adjudicat per 1.116 pessetes
23	1.860	Josep Viñas Torres	11 agost 1922	Adjudicat per 1.116 pessetes
24	1.860	Vicent Mari Mari	3 setem 1920	Adjudicat per 1.151 pessetes
25	2.100			Reservat per permutar per l'església de Sant Elm. Tenia uns 210 m2
26	2.100			Reservat per permutar per l'església de Sant Elm. Tenia uns 210 m2
27	2.100			Reservat per permutar per l'església de Sant Elm. Tenia uns 210 m2
28	2.100			Reservat per permutar per l'església de Sant Elm. Tenia uns 210 m2
29	2.100			Reservat per permutar per l'església de Sant Elm. Tenia uns 210 m2
30	1.000	Ricard Verdera Riquer	9 maig 1918	Havia quedat desert el 1916. Fou adjudicat per 348,80 pessetes. L'agost de 1928, Manuel Verdera Ferrer demanava llicència per construir-lo
31	435,20	Ricard Verdera Riquer	9 maig 1918	Havia quedat desert el 1916. Fou adjudicat per 435,20 pessetes. L'agost de 1928, Manuel Verdera Ferrer demanava llicència per construir-lo
32	1.255	Miquel Mari Pol	8 abril 1925	Adjudicat per 3.103,20 pessetes
33	1.075	Miquel Mari Pol	8 abril 1925	Adjudicat per 4.360,80 pessetes. Posteriorment, març de 1926, demanà permís per construir una tàpia confinant amb la murada

ferrer Ricard Verdera Riquer, que morí el 1918 el mateix any de la compra. El 1928 el seu cosí Manuel Verdera Ferrer demanava llicència per aixecar l'edifici. Acabada l'obra, el 1929 el Banc de Crèdit Balear s'hi instal·là quan va decidir obrir sucursal a Eivissa. Posteriorment es traslladà a l'extrem de ponent del passeig.

Els solars 25-29 es valoraren el 1914 en 10.500 pta.

El 1922 l'Ajuntament convidava els propietaris dels solars 37 i 38, Antoni Adrover i Abel Matutes, respectivament, a comprar els patis propietat de l'Ajuntament i que confinaven amb els seus respectius solars, a 4 PTA/m². És el passadís on avui hi ha un restaurant al carrer de Pere Sala. Ambdós propietaris compraren la seua part. Però al passadís, Adrover construï una quadra que ocupava part del solar 38, de Matutes, el qual es queixà a l'Ajuntament, que dictaminà que tombàs la paret i que s'atengués al plànol original.

Cal pensar que alguns solars de l'Eixample es vengueren ja a la postguerra, com el Central Cinema, que obrí les portes el gener de 1948; queden fora de l'espai temporal d'aquest estudi.

La urbanització de la vorera nord

Quan ja es veia que la venda de solars de la zona de migdia de s'Alamera anava endavant, els propietaris de la vorera nord també es proposaren urbanitzar els seus terrenys. Eren tres les hisendes afectades: la tanqueta d'en Ramon, que era propietat de Joana Ramon Colomar; l'hort des Pilarets, propietat d'Abel Matutes Torres i l'hort des Corredor, propietat del mestre d'aixa Jaume Riera Planells. També s'hi afegí un tros des Pratet, que era també de Matutes.

Joana Ramon Colomar era germana del metge i polític republicà Guillem Ramon Colomar (1847-1924). Segons indica Joan Planells Ripoll, el primer membre d'aquesta família que fixà la residència a Eivissa fou Miquel Ramon Rosselló, que procedia d'Establiments (Mallorca), d'ofici taverner i que morí el

1871. Miquel es casà amb una dona natural de la Mola (Formentera) de llinatge Colomar. Fills del matrimoni foren la filla major, Maria, nascuda el 1842, que es casà amb un Quetglas; els seus descendents són la nissaga Roig Quetglas. Guillem (1847-1924) fou un destacat membre de la societat eivissenca del moment, metge de sanitat exterior i polític d'idees republicanes. La tercera, fou Joana (1849-1922) que es casà amb Salvador Matutes Torres (1842-1895); era la propietària que gestionà aquesta urbanització.

Aquests propietaris encarregaren el projecte d'urbanització també a Guillem Reynés, que presentà un plànol a escala 1:300, que fou aprovat per l'Ajuntament en la sessió de 12 de febrer de 1913. Era un traçat ortogonal semblant al que havia fet anteriorment per als terrenys municipals. Els propietaris proposaren a l'Ajuntament un canvi en el projecte: que la via que era la continuació de les andanes del Port (l'actual avinguda de Bartomeu de Roselló) tengués una amplada de 20 metres en comptes dels 15 del projecte. Els propietaris contractaren Salvador Quetglas Ramon, sobreestant d'obres públiques, perquè realitzàs les obres de clavegueram, les plataformes i les voreres, amb el mateix estil que el que es feia a s'Alamera. Cobraria un canon de 2 pessetes per

34	1.092	Marià Torres Torres	9 maig 1918	Fou adjudicat per 1.040,80 pessetes. Tenia un pati annex, vora l'Amarrador i que l'adjudicatari es comprometia a construir-lo quan es traslladàs a Pratet; d'aquest altre solar en pagà 6 PTA m ² i 4 el pati
35	624			
36	430			
37	2.207	Antoni Adrover Colom	27 feb 1916	Primerament havia quedat desert. Fou adjudicat per 2.216 pessetes. El 1922 l'Ajuntament li va vendre un pati d'uns 95 m ² per 581,28 pta. El 1929 l'Ajuntament li requeria que tancàs la part que donava al carrer del Congrés Agrícola
38	2.216	Abel Matutes Torres	4 nov 1912	Adjudicat per 2.755 pessetes. Demanà permís per fer unes arcades semblants a les del Teatre Pereira. S'autoritza però havien de ser d'accés lliure
39	3.224			
40	1.385			
41	544	Francesc Medina Puig	24 nov 1912	Fou adjudicat per 555 pessetes. Després renuncià al solar i va perdre la fiança de 27,70 pta. Posteriorment el Centre d'Acció Social demanà la cessió gratuïta d'una part, per construir planta baixa i pis. No s'acceptà per ser l'altura mínima de 10,50 metres
42	1.108	Vicent Pereyra Morante	24 nov 1912	Fou adjudicat per 1.511 pessetes. El Centre d'Acció Social hi volia construir un petit edifici, juntament amb un tros del solar 41

metre quadrat de tots els edificis que es construïssin. Els propietaris cedien gratuïtament els terrenys destinats a vies públiques.

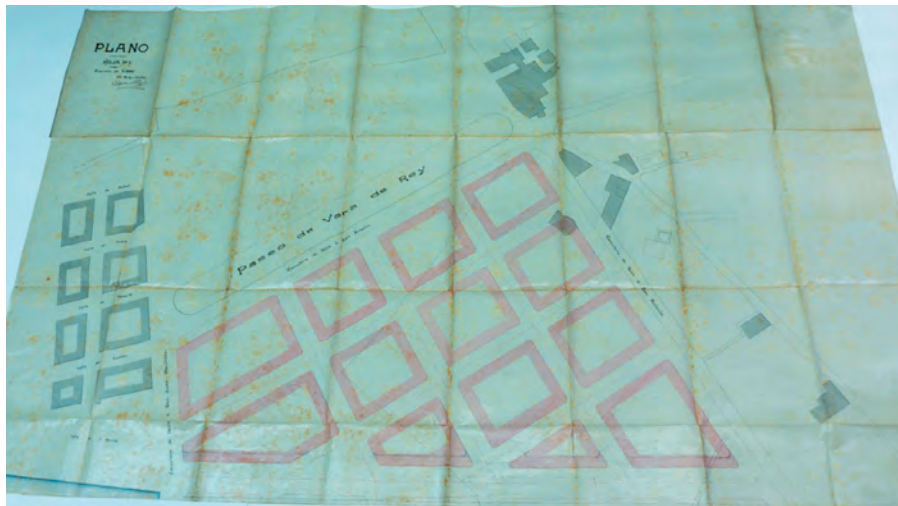
El primer edifici de la zona nord del passeig de s'Alamera és l'edifici que acollí el Gran Hotel, després Hotel Montesol, aixecat sobre un solar procedent de l'antiga hisenda de la tanqueta d'en Ramon. Aquest solar, en un principi es deia que aco-

lliria un edifici que unificàs les societats el Casino d'Eivissa i el Cercle Artístic; això era pels voltants de 1922. Però finalment fou adquirit pel metge Joan Villangómez Ferrer, que demanà els plànols i la construcció al mestre d'obres Joan Gómez Ripoll «Campos». Primerament pensava destinar el nou edifici a habitatges familiars, locals comercials i clínica, encara que finalment decidí destinar-lo a hotel. Per conèixer les seues vicissituds es pot recórrer a la nombrosa bibliografia existent.

El Cine Serra

Els primers propietaris que demanaren llicència per construir un edifici sobre els antics terrenys de la tanqueta d'en Ramon foren els germans Àngel i Bartomeu Serra Guasch, per aixecar un cinematògraf. També el febrer de 1914 Àngel Serra sol·licità permís per construir una pista de patinatge a l'eixample de sa Tanqueta; se li donà permís precari a expenses que es construís en el solar. El que es coneixia com Pavelló Serra, fou sotmès a una reforma total durant tot l'any 1928. Els plànols del nou

Projecte d'urbanització des Pratet, sobre les hisendes de la tanqueta d'en Ramon, l'hort des Corredor i l'hort des Pilarets, que promogueren els propietaris de la part nord de s'Alamera i que també redactà Guillem Reynés (Arxiu General del Consell de Mallorca. Expedient ES AGCM VI-115/1).

El passeig de s'Alamera. En primer terme el quiosc que en els anys trenta aixecà Josep Mongé Ferrer, davant del Gran Hotel; a continuació el Teatre Serra, l'edifici de la Mutual, la Mutual d'en Batlet, l'Hotel Isla Blanca i l'edifici d'en Pujolet encara en construcció. A l'esquerra, el monument a Vara de Rey i al fons, el puig des Molins (foto Domingo Viñets. Arxiu d'Imatge i So Municipal d'Eivissa).

teatre s'encomanaren al prestigiós arquitecte menorquí Nicolau Rubió i Tudurí, amb importants obres a Barcelona, en especial és conegut pels seus projectes sobre jardins; se'l considera deixeble de l'arquitecte paisatgista francès Nicolas Forestier. El mestre d'obres fou Bartomeu Prats. Les obres s'havien iniciat l'abril d'aquell any i el Nadal tornava a obrir al públic, encara que la inauguració es retardà fins a la primavera de 1929, mentre s'acabaven les obres menors. Segons la descripció que es va fer en el seu moment, l'edifici tenia tres plantes: platea, principal i segon pis per a entrades econòmiques. La façana, de gust neoclàssic, destacava per l'entaulament que descansava sobre col·lumnas amb fusts estriats. El frontispici duia en el timpà el nom de l'establiment: TEATRO SERRA, i a sobre, una lira entre palmes; a l'angle superior, l'asta per a la bandera. Els extrems de la façana eren rematats per dues estàtues. L'interior, en forma de ferradura, tenia una capacitat per a unes 1.500 persones.¹³ Vora el teatre, on hi havia l'edifici del Bar l'Alhambra, s'aixecà un pis que pensava destinar a casino, encara que finalment fou l'habitatge d'Àngel Serra. Nicolau Rubió i Tudurí efectuà una visita d'obra, com a mínim, a començament de juny d'aquell any, que també fou recollida per la premsa del moment.¹⁴

La Mutual

L'edifici conegut com la Mutual (el seu nom complet era La Mutual Constructora) i que ocupa 5 cases del passeig de s'Alamera, s'aixecà sobre terrenys de la hisenda la tanqueta d'en Ramon, que en aquell moment era propietat de Joana Ramon Colomar, viuda de Salvador Matutes Torres. L'autor del projecte fou Salvador Quetglas Ramon, ajudant d'obres públiques; el mestre d'obres fou Vicent Bonet «Carabassó». Per a la seua edificació es constituí la societat La Mutual Constructora, que fou presidida primerament per Francesc Medina Puig. La Mutual es constituí davant del notari Joan Balaguer el 1913 i la primera junta directiva de la societat era formada per Francesc Escanellas, president; Salvador Quetglas, inspector; Francesc Medina, gerent; Joan Torres, secretari; Josep Fernández Nieto, interventor. Els vocals eren Antoni Calbet, Vicent Bonet, Josep Riera, Antoni Cardona i Marià Torres. Els socis pagaven una quota setmanal de 8 pessetes els subscriptors d'una planta baixa; 5,25, per un primer pis; 4, per un segon i 2,50, per un tercer, a més de derames puntuals que s'anaven acordant. Els fons de la mútua es dipositaven en un compte de la sucursal eivissenca del Banc de Ciutadella. Cal dir que el nombre de demandants de pisos era superior

a les disponibilitats, 30 pisos en total. La demanda de plantes baixes no era tan gran. El Centre Artesà, Societat de Socors Mutus plantejà la compra de dues plantes baixes i per aquest motiu convocà una assemblea per fer la subscripció, però sembla que no va anar endavant la proposta. Recordem que Fernández Nieto era directiu i *alma mater* de la Mútua i Centre Artesà.

La Mutual s'acollí a la llei de cases barates¹⁵ que havia promogut José Canalejas com a president del consell de ministres (1910-1912). La llei afavoria la construcció d'habitatges destinats a persones modestes; a les juntes de propietaris hi havia de figurar un tècnic, que en aquest cas era Salvador Quetglas Ramon, sobrestant d'obres públiques i que era fill de la propietària del solar, Joana Ramon Colomar i ben relacionat amb la societat eivissenca pel seu matrimoni amb Isabel Matutes Tur. Els habitatges que s'acollissin a aquesta llei, a més d'altres avantatges, quedaven lliures de pagar l'impost de contribució i altres arbitris durant vint anys.

Als pocs mesos d'iniciades les obres, moria a Barcelona el primer president, el director de *Diario de Ibiza* Francesc Escanellas Sunyer, on s'havia traslladat per comprar una nova impremta. Fou substi-

13. *La Voz de Ibiza*, 31 de maig de 1928.

14. *Diario de Ibiza*, 7 de juny de 1928.

15. *Gaceta de Madrid* de 13 de juny de 1911.

El passeig de s'Alamera des de ponent, amb tots els edificis ja finalitzats. El monument del general Joaquín Vara de Rey y Rubio presideix el passeig entre les dues fileres dels plàtans d'ombra que eren característics del lloc (foto Domingo Viñets).

tuït per Francesc Medina; el faroler Diego Ponce de León entrà com a nou vicesecretari.

Les obres s'iniciaren el gener de 1914, començant per la casa més propera al Teatre Serra; en aquell moment es va procedir a la demarcació del solar on aixecar el primer bloc; les rases per als fonaments i aquestos, es feren per administració. S'anà avançant cap a ponent a mesura que les disponibilitats econòmiques dels cooperativistes ho permeteren. Es donà per acabada tota l'illa de cases el 1929. Els seus baixos foren ocupats per entitats com la Societat Cultural i Recreativa Ebusus, el febrer de 1928 (era la segona seu de l'entitat); després, aquest local, a la cantonada amb el carrer de Ramón y Cajal acollí la Comandància Militar; el 1947 Ebusus passà als baixos de l'antic Hotel Isla Blanca, al número 20 del passeig. L'Assemblea Insular de la Creu Roja, també ocupà durant molts anys uns baixos de la Mutual.

L'última illa de cases de la part de tramuntana del passeig, començava pels habitatges assenyalats

amb el número 18 i que va aixecar el banquer Joan Torres Roig «Ballet», que també es formà com a cooperativa. La llicència d'obres se sol·licità l'abril de 1929; l'edifici es finalitzà el 1932. El negoci sembla que era prou bo, ja que la Nova Mutual demanava preu per comprar el solar que s'havia reservat per a reemplaçar el temple de Sant Elm, per edificar-lo. L'Ajuntament li respongué que el solar tenia 986 m² i el preu era de 27,50 pessetes per la qual cosa s'anunciava la subhasta per 27.115 pessetes. Mai s'arribà a alienar.

Es trobava molt avançat aquell any de 1932 l'edifici que venia a continuació, propietat de la família Molina i Hernández, i a mesura que avançaven les obres, es decidí que una part d'ell seria destinat a hotel. El solar l'havien comprat Antonio i José Molina l'any 1925. Fou l'Hotel Isla Blanca, que fou inaugurat el desembre de 1933.

El metge Joan Riera Pujol el 1931 construïa l'edifici limítrof amb l'Hotel Isla Blanca, al número 24 del passeig, que l'abril, encara en

obres, iniciaven les classes d'algunes seccions de la nova Escola Graduada, les altres seccions eren en un edifici al començament del carrer del Comte de Rosselló.

El quiosc de s'Alamera

Des de temps vell hi havia hagut un quiosc sobre el passeig, que va desaparèixer el 1912 amb la remodelació del passeig. Quan el passeig ja era totalment urbanitzat, la idea de muntar un quiosc va aparèixer de manera recurrent. El 1929 l'Ajuntament ja es plantejava la construcció d'un quiosc. El 1931 Josep Mongé Ferrer (1898-1975) presentava uns plànols d'un quiosc i es comprometia a pagar la reforma del mercat de verdures a canvi d'exploitar el quiosc durant 25 anys, moment en què passaria a propietat de l'Ajuntament. Es desistí de la reforma del mercat davant l'oposició ciutadana i es valorava la concessió del quiosc per 29 anys i un cànon de 10.000 a pagar en el moment de signar el contracte.

FELIP CIRER COSTA ■